

Лютая С. С. Эволюция национальной самоидентификации Карла Густава Маннергейма и её влияние на формирование его политических убеждений.

В статье прослеживается изменение мировоззренческих ориентиров ведущего политического деятеля Финляндии первой половины XX века на фоне процесса создания финского государства. Автор, на основе психологического анализа приказов, речей, еписколий и мемуаров К.Г. Маннергейма, приходит к выводу, что парадоксальный патриотизм финского маршала стал отличительной чертой его политических убеждений.

Ключевые слова: К.Г. Маннергейм, Финляндия, создание государства, национальная самоидентификация, политические убеждения.

Liuta S. S. The Evolution of the National Self-Identity of Carl Gustav Mannerheim and It's Influence on the Formation of His Political Credo.

The article traces the changing of the world-viewing orientations of the leading political figure in Finland, who lived in the first half of the twentieth century, on the background of the process of the Finnish state-building. The author, based on the psychological analysis of the C.G. Mannerheim's orders, speeches, letters and memories, comes to the conclusion that the Finnish marshal's paradoxical patriotism became the hallmark of his political credo.

Keywords: C.G. Mannerheim, Finland, state-building, national self-identity, political credo.

УДК 94(73).091

В. С. Черняєв

ВІЙСЬКОВО–МОРСЬКІ ПИТАННЯ НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ

У статті на основі аналізу джерел та наукової літератури висвітлено ключові військово-морські питання, що розглядалися на Паризькій мирній конференції. Проаналізовано точки зору учасників конференції стосовно майбутнього німецького військового флоту. Детально розглядається проблема співвідношення військового флотів та спроби її вирішення. Показано що, американські представники використовували свій військовий флот як засіб тиску на Велику Британію з тим, щоб англійці підтримали нову міжнародну організацію – Лігу Націй. Проте, Велика Британія не погоджувалась на обмеження свого бойового флоту без попередньої військово-морської угоди зі Сполученими Штатами. Версальській мирній договір юридично завершив Першу світову війну, але військово-морські суперечності, що існували між країнами залишились невирішеними.

Ключові слова: військово-морський флот, Велика Британія, США.

Міжнародні відносини першої чверті XX ст. були надзвичайно складними. Їх ускладнювали Російсько-японська війна, військово-морське суперництво Великої Британії та Німеччини, італійсько-турецькі війни, боротьба за колонії та інші міжнародні протиріччя, апогеєм яких стала Перша світова війна. Після чотирьох років військових дій Німеччина та її союзники погодилися здатися на опорні положення, викладені в "Чотирнадцяти пунктах" американського президента Вудро Вільсона.

На сьогодні в українській історичній науці відсутні праці, котрі б детально розглядали військово-морські питання на мирній конференції в Парижі. Українські дослідники міжнародних відносин лише побіжно згадують військово-морські суперечності на мирній конференції в Парижі, приділяючи основну увагу репараціям та поділу території. Нажаль, в радянській та російській історіографії це питання також не отримало належного висвітлення. В роботі використані праці безпосередніх учасників та свідків конференції, а саме військово-морського секретаря США Джозефа Деніелса [1], американського дипломата полковника Едварда Хауза [2] та журналіста Артура Світсера [3]. Серед досліджень американських вчених варто відзначити праці таких дослідників як Майкл Сімпсон [4] та Сет Тілман [5]. Завданням даної роботи є висвітлення ключових військово-морських питань, що розглядалися на Паризькій мирній конференції.

11 листопада 1918 р. було підписано Комп'єнське перемир'я, в наслідок чого військові дії були припинені. Було розпочато підготовчий процес до міжнародної конференції, яка мала юридично завершити Першу світову війну та вирішити суперечності, що існували між країнами. Ще одним із важливих завдань конференції було нівелювання причин, що призвели до розв'язання війни. Ще до початку конференції було зрозуміло, що військово-морські питання мали стати одними із найгостріших. Потрібно було вирішити майбутнє німецького флоту та знайти спільне рішення щодо роззброєння. Обидва питання були принциповими для учасників конференції. Саме тому неможливо було уникнути бурхливого обговорення цих питань серед дипломатів.

Ще з початку XX ст. США прагнули посилити свій вплив на міжнародній арені. На момент завершення військових дій за економічними показниками США випереджали будь-яку іншу країну. У 1918 р. Сполучені Штати перетворились на світового кредитора. Отже, настав час використати ситуацію, що склалась на користь США.

Поки відбувались бойові дії в Європі, в англійсько-американських відносинах не виникало суттєвих суперечностей. Коли стало зрозуміло, що поразка Німеччини неминуча, обидві країни почали лавірувати з

метою забезпечення своїх повоєнних інтересів. Американський президент, спираючись на "Чотирнадцять пунктів", обіцяв завершити протистояння великих держав, яке призвело до розв'язання світової війни. Інноваційним став пункт про створення Ліги Націй. Передбачалося, що нова організація стане не лише арбітражним органом, а й засобом колективної безпеки. Коли розмова дійшла до обговорення питання про спільні збройні сили на морі, представники США, Франції та Італії зустрілись із принциповою позицією дипломатів Великої Британії.

Представники Великої Британії не лише не погоджувались на будь-які обмеження власного флоту, а й були занепокоєні новою військово-морською програмою США. Морську програму Сполучених Штатів у британському Адміралтействі трактували як загрозу британській безпеці. Американський журналіст у Парижі Артур Світсер писав, що англійці не могли повірити у те, що морські інтереси США вимагали створення найбільшого флоту в світі [3, р.77]. Проте ситуація, в котрій опинилась Британська імперія після війни, не дозволяла її представникам диктувати свої умови. Необхідно було знайти спосіб уникнути відкритого військово-морського протистояння зі Сполученими Штатами.

По-перше, Велика Британія мала проблеми із фінансами, її державний борг наближався до 8 млрд. фунтів [6, р.70]. По-друге, британським політикам потрібно було вирішити проблеми, що виникли через війну, сформувати нову оборонну стратегію, яка відповідала б можливостям і була прийнятною для домініонів. По-третє, військово-морським конструкторам потрібен був час для того, аби проаналізувати розвиток кораблів та зробити висновки стосовно їх майбутнього. За таких умов головним завданням для Великої Британії стало зупинити збільшення флоту США, але не надаючи принципових поступок у військово-морських питаннях.

У середині жовтня 1918 р. Німеччина висловила бажання укласти перемир'я, спираючись на "Чотирнадцять пунктів" В. Вільсона. З цього часу військово-морський департамент США та британське Адміралтейство почали прораховувати, яким чином перемир'я може вплинути на позиції країн під час майбутніх переговорів. Англійці наполягали на жорстких умовах щодо Німеччини, включаючи здачу і знищення німецького надводного флоту, залишивши лише сили берегової охорони. Сполучені Штати, навпаки, виступали за м'якіші умови, оскільки знищення флоту Німеччини залишило б Велику Британію без гідного європейського конкурента. У такому випадку британський флот міг робити в європейських водах все, що вважав би за потрібне [4, р.545-546]. У якості компромісу було запропоновано передати флот Німеччини під контроль Великої Британії, до часу коли його долю вирішить мирна конференція [2, р.127]. Англійські державні діячі в якості альтернативи знищення ВМФ Німеччини запропонували поділити кораблі між країнами-переможцями. Варіант розподілу флоту Німеччини не влаштував США, оскільки це означало б підсилення наймогутнішого флоту в світі. Ця можливість була досить вдало використана англійцями для того, аби змусити Сполучені Штати погодитись на скорочення озброєнь та стабілізацію ситуації у співвідношенні бойових флотів Великої Британії та США [7, р.386].

Стосовно свободи морів варто сказати, що Британська імперія не могла собі дозволити повністю покласти на нову міжнародну організацію – Лігу Націй. Велика Британія не збиралась поступитись своїм морським домінуванням [8, р.320]. Пізніше, коли з'явилась більш детальна концепція Ліги Націй, питання свободи морів перестало бути актуальним. Майбутні країни-учасники Ліги Націй могли б воювати лише із зовнішнім ворогом, тому В. Вільсон відмовився від підтримки другого положення "Чотирнадцяти пунктів", у якому йшлося про гарантування вільного та безпечного мореплавства поза межами територіальних вод [5, р.289].

Свою роботу мирна конференція в Парижі розпочала 10 січня 1919 р. На конференцію було запрошено двадцять сім країн: три новостворені країни, десять країн брали безпосередню участь у війні та чотирнадцять формально знаходились у стані війни. Американська делегація була найбільшою, її чисельність становила 1300 осіб. Учасники конференції, офіційно названі "Союзні та здружені держави", з самого початку роботи були поділені на чотири нерівноправні категорії:

Країни – учасники війни, що мають інтереси загального характеру і беруть участь у всіх засіданнях та в роботі всіх комісій (Англія, Франція, Італія, США, Японія).

Країни – учасники війни, що мають інтереси часткового характеру (Бельгія, Бразилія, Британські домініони, Румунія, Королівство сербів, хорватів і словенців).

Держави, які знаходяться у стані розриву дипломатичних відносин з Німеччиною і її союзниками (в основному латиноамериканські країни).

Держави, що знаходяться в процесі утворення (Польща, Чехословаччина та ін. запрошувались однією з п'яти великих держав на засідання, що їх стосувалися).

Радянську Росію до участі в роботі конференції не було запрошено.

Наприкінці січня 1919 р. американські, англійські та французькі представники створили комітет, який мав виробити положення мирного договору, що стосувались питань військового флоту. Сполучені Штати представляв адмірал В. Бенсон, голова оперативного штабу ВМС; Велику Британію – перший морський лорд Адміралтейства, сер Рослін Вімайс; Францію – голова морського штабу Фердинанд де Бон.

Першим дискусійним питанням стало майбутнє інтернованого німецького флоту. Позиція Сполучених Штатів у цьому питанні зазнала змін: американські дипломати відмовились від своїх намірів зберегти ВМФ Німеччини. В. Бенсон запропонував потопити німецький флот, аби він не мав впливу на повоєнний баланс військово-морських сил у світі. Адмірал де Бон хотів, щоб флот Німеччини було поділено. Таким чином Франція отримала б компенсацію за відсутність військово-морського будівництва під час війни. Англійський адмірал виступав за знищення флоту противника лише в рамках нових англійсько-американських домовленостей щодо будівництва ВМФ [9, р.81].

Пропозиція В. Бенсона знайшла підтримку в меморандумі американського військово-морського консульственого штабу в Парижі. Це був дорадчий орган, що здійснював підтримку В. Бенсона на мирній конференції. В меморандумі зазначалось, що “знищення німецького флоту було б практичною демонстрацією щирості високих договірних сторін у рішучості скоротити озброєння” [10, р.517]. Якщо б німецький флот було поділено, В. Бенсону рекомендували відмовитись від участі в цьому, оскільки “Америка пишається тим, що вступила у війну з чистими руками та вийде з порожніми” [10, р.519]. Після чого запропонувати англійському представнику укласти договір про військово-морський паритет. При обговоренні цієї пропозиції американському адміралу було рекомендовано уникати питань, що стосувались англійсько-японського союзу, який, як вважалось, був спрямований проти США.

На початку березня 1919 р. переговори зайшли в глухий кут. Наполягання В. Бенсона на військово-морському паритеті все більше почали відрізнятися від позицій адміністрації. На думку біографа американського адмірала, Е. Хаус поділився з В. Бенсоном концепцією американського президента використати нову морську програму в якості дипломатичного козира, тоді як В. Бенсон розраховував на реальне будівництво кораблів [11, р.144]. Британське Адміралтейство міркувало, як краще реагувати на американський виклик. Було вирішено виявити обережність та стриманість. За даними Адміралтейства в Конгресі США існували досить суттєві розбіжності. В Адміралтействі визнали, що багато політичних діячів та американців підтримували ідею паритету з Великою Британією, проте прийняття програми, яка б дозволила випередити ВМС Британської імперії, було блефом. У меморандумі також визнавалась наявність глибокої недовіри між Сполученими Штатами та Великою Британією, проте загроза війни визначалась, як немислима [4, р.590-594].

Наприкінці березня президент В. Вільсон повернувся до Парижа після поїздки до США, разом із ним прибув і військово-морський секретар Дж. Деніелс. Після прибуття Дж. Деніелса відбулось найгостріше протистояння, яке пізніше дослідники назвуть ключовим моментом “морської битви Парижа”. Перший морський лорд Р. Вімайс зустрівся із Дж. Деніелсом у неофіційній обстановці з наміром обговорити важливі питання. Військово-морський секретар подзвонив В. Бенсону та запропонував приєднатися до дискусії. Коли В. Бенсон приєднався до дискусії, він був дуже здивований тим, у якій агресивній формі Р. Вімайс розпитував Дж. Деніелса про нову військово-морську програму США. Першого морського лорда цікавило, чому адміністрація американського президента підтримує нову морську програму та в якій мірі збиралась її виконувати. Звертаючись до Р. Вімайса, В. Бенсон з обуренням запитав: “Якою владою вам було дозволено приїхати сюди та ставити такі запитання військово-морському секретарю США?” [4, р.597] Надалі два адмірала наблизились один до одного та Дж. Деніелсу довелось встати між ними, аби вони заспокоїлись [1, р.396].

Наступного дня Дж. Деніелс та В. Бенсон зустрілись із першим лордом Адміралтейства (Перший лорд Адміралтейства – цивільна посада вища за першого морського лорда Адміралтейства) Уолтером Лонгом, Р. Вімайс на зустрічі був відсутнім. У. Лонг сказав, що Велика Британія не може допустити, щоб після завершення війни її бойовий флот став другим у світі за могутністю. Після пояснень У. Лонга щодо необхідності Великої Британії мати наймогутніший флот, В. Бенсон поцікавився, чи були інші причини мати наймогутніший флот, окрім тієї, що останні кілька століть він був таким. Також В. Бенсон запитав, чи збирається Велика Британія таким чином захищатись від усіх можливих загроз. У відповідь У. Лонг зазначив, що вирішення цього питання залежало від розміру флоту. В. Бенсон доволі різко сказав, що продовження цього курсу Британською імперією означатиме війну між останньою та Сполученими Штатами [4, р.598]. У. Лонг відповів: “У такому випадку вам краще поговорити з вашими президентом, а мені з моїм прем'єр-міністром” [4, р. 598].

З цього моменту до дискусії приєднались політичні лідери сторін для того, аби спільно знайти шляхи виходу з цього глухого кута. Коли Дж. Деніелс пояснив суть дискусії В. Вільсону, американський президент зробив висновок, що майбутня англійська підтримка Ліги Націй залежала від вирішення військово-морських суперечностей. В. Вільсон доручив військово-морському секретарю взяти ситуацію під особистий контроль та знайти вихід разом із Ллойд Джорджем. “Ви обоє цивільні та зможете знайти спільну мову краще, ніж військові професіонали” [1, р.375].

У такій складній ситуації В. Вільсон міг замінити В. Бенсона на посаді представника американських інтересів у переговорах. Було зрозуміло, що через особисті якості характеру В. Бенсона переговорний процес не рухався в конструктивному напрямку. Його міг би замінити В. Сімс, який був у гарних відносинах із британськими дипломатами. Під час війни В. Сімс налагодив дружні відносини із багатьма представниками британського політикуму, що могло позитивно вплинути на переговори. Проте В. Вільсон цього не зробив, можливо, через те, що В. Сімс був помічником з військово-морських питань Т. Рузвельта на виборах 1912 р.

1 квітня 1919 р. Дж. Деніелс за сніданком зустрівся з Л. Джорджем та У. Лонгом. Прем'єр-міністр Великої Британії запропонував припинити будівництво дредноутів та крейсерів, якщо Сполучені Штати дійсно вірили у Лігу Націй. Дж. Деніелс відповів, що США не будуть обмежувати чи скорочувати свої морські програми, поки Ліга Націй не почне працювати. Л. Джордж спробував апелювати до потреб захисту Британської імперії, саме тому, на його думку, Велика Британія мала домінувати на морях. Дж. Деніелс нагадав британському прем'єр-міністру, що за доктриною Монро американські інтереси були не лише в західній півкулі, але й у Тихоокеанському регіоні. Л. Джордж з обуренням запитав: “Ви хочете сказати, що ваша країна домінує в Мексиці, Центральній Америці та у всій Південній Америці?” [1, р.377] Політичні діячі обох країн опинились в тому самому глухому куті, в якому кількома днями раніше опинились їх адмірала. В. Вільсон був готовий 6 квітня разом із американською делегацією залишити мирну конференцію [5, р.91].

Можливо, американський президент використав цей психологічний трюк для того, щоб підштовхнути англійську сторону на поступки. Принаймні наступні кілька днів полковник Е. Хаус та відповідальний з англійської сторони за переговори стосовно Ліги Націй Роберт Сесіл вели переговори, щоб зберегти конференцію та Лігу Націй. Р. Сесіл був одним із перших прихильників Ліги Націй і зрозумів, що саме англійсько-американське порозуміння буде вирішальним для успіху чи провалу Ліги Націй [12].

Е. Хаус та Р. Сесіл розуміли, що потрібно було йти на взаємні поступки. Е. Хаус у своєму щоденнику записав, що 3 квітня до нього приходив В. Бенсон та просив його підтримати нову військово-морську програму. Е. Хаус спробував пояснити адміралу, що якби Ліга Націй діяла, то необхідність збільшувати розмір американських ВМС стала б зайвою [13, р.558-559]. На думку Е. Хауса, достатньо було повністю завершити морську програму 1916 р., проте Дж. Деніелс та В. Бенсон продовжували наполягати на військово-морському паритеті із Великою Британією. В цій ситуації не завадило б втручання американського президента, та на жаль, В. Вільсон був заклопотаний переговорами із французьким президентом Жоржем Клемансо щодо вимог приєднання Рейнської області до Франції [14, р.198-200].

Морський консультативний штаб у Парижі у своєму меморандумі до В. Бенсона зазначив, що вирішальним випробуванням для Ліги Націй мало б стати стримування найсильнішого її члена – Великої Британії. В документі також було відзначено, що кожен значний економічний суперник Великої Британії, який би опинився в стані війни з останньою, був би переможений [4, р.601-605].

Р. Сесіл спробував переконати свого прем'єр-міністра пом'якшити його позицію. Нова криза з'явилась після того, як Л. Джордж відмовився підтримати поправку, за якою доктрина Монро було б включено до нормативних документів Ліги Націй. Англійський прем'єр-міністр наполягав, що спочатку мала б бути підписана додаткова англійсько-американська морська угода. Р. Сесіл переконував Л. Джорджа прийняти поправку та залишити тим самим питання Ліги Націй окремо від військово-морських суперечностей. Проте переконати прем'єр-міністра виявилось непросто. Р. Сесіл звернувся до Е. Хауса з надією знайти шляхи вирішення суперечностей. Р. Сесіл зазначив, що Велика Британія була найбільш уразлива до морської блокади, в той час як Сполучені Штати могли "сміятись на будь-якою блокадою". Також він запропонував компромісне рішення: "Чи могли б США відмовитись від морської програми або змінити її одразу, як буде створено Лігу Націй? [13, р.142-143]" Р. Сесіл був переконаний, що уряди країн зможуть кожного року консультуватись щодо свого військово-морського флоту. Це був спосіб врятувати авторитет обох країн. Без підтримки Великою Британією мирних ініціатив В. Вільсона успіх конференції та Ліги Націй опинились би у великій небезпеці. Першочерговим завданням В. Вільсона було переконати Велику Британію підтримати Лігу Націй, а вже потім співпрацювати у загальному зменшенні озброєнь на основі паритету у військово-морській сфері.

Е. Хаус передав пропозицію Р. Сесіла американському президенту. Після схвалення цієї пропозиції В. Вільсоном полковник Е. Хаус наступного дня дав відповідь Р. Сесілу та Л. Джорджу. Він зазначив, що Сполучені Штати не можуть скасувати морську програму 1916 р., проте можуть відмовитись від нової морської програми 1919 р., яке ще не була остаточно затверджена. Е. Хаус запевняв, що В. Вільсон зрозумів особливе становище острівної імперії, проте Л. Джорджу одних слів було мало. Він все ще сподівався на офіційний морський договір, який би обмежував військово-морське будівництво Сполучених Штатів. 10 квітня В. Вільсон запевнив британського прем'єр-міністра, що США не мали жодних намірів вступати у військово-морські перегони з Британською імперією. Для підтвердження своїх слів американський президент додав, будівництво кораблів морської програми 1916 р., яке ще не розпочалось, буде відкладено до підписання військово-морської угоди з Великою Британією. На цьому морська битва в Парижі завершилась [2, р.420-423].

Військово-морський секретар США Дж. Деніелс назвав це нічиєю, як і більшість дослідників у подальшому. Ллойд Джордж не отримав офіційного американського визнання британського домінування на морях, проте йому вдалося уникнути американського принципу свободи морів у мирному договорі. Права воюючих сторін залишились недоторканими. Крім того були створені належні умови для подальших переговорів, завдяки яким стало можливим проведення Вашингтонської морської конференції 1921 р.

Американська адміністрація запевнила англійських представників у підтримці мирних ініціатив В. Вільсона. Проте американські представники не погодились із британським домінування на морях та зберегли для Конгресу можливість у майбутньому затвердити нову морську програму [15, р.100].

Варто відмітити, що американський дослідник Сет Тілман не виявив переконливих фактів того, що загроза з боку американських ВМС могла суттєво вплинути на положення ВМС Великої Британії у світі [5, р.294]. З іншого боку, саме ця загроза могла стати каменем спотикання у підтримці нового світоустрою, заснованого на ідеалах В. Вільсона. Велика Британія була одним із найбільших прихильників мирної програми американського президента. Єдиним проблемним питанням був пункт про свободу морів, проте американський президент досить швидко відмовився від цього пункту. За такого розвитку подій американська адміністрація розраховувала на суттєву підтримку мирних ініціатив з боку англійських колег.

Доки американські та англійські дипломати були зайняті вирішенням власних суперечностей, питання щодо подальшої долі німецького флоту в Скапа-Флоу залишалось відкритим. Німеччині було дозволено мати власних моряків на інтернованих кораблях. Командуючим було призначено контр-адмірала Людвіга фон Ройтера. Німецький контр-адмірал був справжнім патріотом флоту. Саме тому, боячись, що німецький флот може бути поділений між країнами Антанти, він узяв сміливість на себе і наказав затопити всі кораблі. 21 червня 1919 р. за умовним сигналом на всіх кораблях одночасно були відкриті кінгстони. За п'ять годин затонуло десять лінкорів, п'ять лінійних крейсерів, п'ять легких крейсерів та тридцять два есмінці, загалом п'ятдесят два корабля з сімдесяти чотирьох. Решту англійці встигли витягти на міліну. Таким чином питання

майбутньої долі кайзерівського флоту було вирішено без участі країн-переможниць. Франція була найбільш обурена таким вчинком, оскільки французькі дипломати розраховували отримати частину кораблів німецького флоту в якості компенсації за втрати у світовій війні. Французи разом з англійцями оголосили про порушення умов перемир'я німецькою стороною і взяли в полон німецьких матросів та офіцерів. Після звільнення з полону та повернення до Німеччини Людвіга фон Ройтера зустрічали як національного героя, який врятував німецький ВМФ від міжнародного приниження [16, с.178].

Американська адміністрація хоч і погодилась на компроміс для того, аби врятувати Лігу Націй, проте її не влаштувала можливість необмеженого збільшення англійського флоту. Починаючи з травня 1919 р. до березня 1920 р. американський президент та військово-морський секретар неодноразово звертали увагу американців на те, що вони, як нація, зіткнулись з основоположним вибором. Необхідно було обрати: або приєднатись до Ліги Націй та об'єднатись із іншими країнами, або нести величезне навантаження від милітаризму та збільшення озброєнь. Слід сказати, що переважна більшість населення країни залишилась байдужою до закликів адміністрації нарощувати озброєння.

Дотримуючись квітневих домовленостей із представниками британського уряду, в кінці травня 1919 р. американська адміністрація відкликала законопроект нової морської програми із Конгресу. Дж. Деніелс заявив, що цей крок є свідченням бажання якнайшвидше ратифікувати Версальський договір, частиною якого був пакт про створення Ліги Націй. Військово-морський секретар також попередив, що відмова від договору може змусити адміністрацію відновити скасовану програму. На його думку, для Сполучених Штатів існувало два шляхи. Перший – Ліга Націй, де кожна країна допомагає зберегти мир та військово-морське суперництво відсутнє. Другий варіант – мати незрівнянно більший флот в світі. "Тут не може бути золотієї середини!" [17, р.2218]"

Ратифікація Версальського договору Конгресом затягувалась. Американський президент відправився до західних штатів з метою зупинити зростання опозиції Лізі Націй серед населення. Він намагався пояснити, що Сполучені Штати або приєднуються до Ліги Націй, або їх очікував ізоляціонізм та милітаризм [18, р. 112]. Пройшло три місяці, проте мирний договір так і не був ратифікований Конгресом через його блокування в Сенаті.

У грудні 1919 р. військово-морський департамент США запропонував нову військово-морську програму, яка суперечила домовленостям, досягнутим у квітні із Великою Британією. Ця програма була швидше тимчасовим заходом для прискорення розвитку ВМС США аби скоріше отримати наймогутніший флот, ніж довгостроковим проектом [19, р.107,149].

Нова програма передбачала будівництво двох дредноутів, одного крейсера та двадцяти п'яти невеликих кораблів інших типів. Генеральна рада ВМФ та головний морський конструктор пропонували розпочати будівництво всіх кораблів протягом наступного фінансового року. З документа також можна зробити висновок, що Велика Британія та Японія виступали в ролі комерційних конкурентів, якщо не потенційних ворогів [19, р.151]. Тому, на думку авторів документа, американський бойовий флот мав бути достатньо могутнім, аби захистити національні інтереси в обох океанах.

Така постановка завдання вимагала, щоб ВМС США контролювали не лише підходи до національних берегів, але й західну частину Тихого океану і навіть певні морські шляхи Старого світу [20, р.3]. Таку думку у січні 1920 р. висловив адмірал Роберт Кунц, голова з військово-морських операцій, перед військово-морським комітетом Палати представників. 31 січня 1920 р. помічник військово-морського секретаря Ф. Рузвельт публічно заявив, що відтепер американські ВМС коштуватимуть для народу мільярд доларів на рік, у разі якщо міжнародні відносини будуть розвиватись у дусі морського суперництва [17, р.2045].

Шостого березня 1920 р. військово-морський секретар Дж. Деніелс перед військово-морським комітетом Палати представників зазначив, що майбутні військово-морські плани адміністрації залежали від голосування в Сенаті щодо ратифікації Версальського договору. Військово-морський секретар повідомив конгресменам, що у випадку ратифікації договору він вимагав би не більше, ніж завершення морської програми 1916 р. Якщо Сенат не схвалить мирний договір, то він мав наміри відновити перший післявоєнний варіант морської програми. Фактично це було дублювання морської програми 1916 р., з тим щоб зробити американський військово-морський флот наймогутнішим в світі [17, р.2219].

Отже, можна зробити висновки, що підписання Комп'єнського перемир'я та припинення бойових дій, безумовно, було важливим кроком до нормалізації міжнародних відносин. Проте після перемир'я розпочались не менш гострі політичні баталії. Країни Антанти мали вирішити подальшу долю переможених країн. Однією з найважливіших проблем було питання майбутньої долі кайзерівського військово-морського флоту. Кожне питання, що стосувалось ВМФ Німеччини, обговорювалось у гострій полеміці між союзниками по Антанті. Зрештою, союзникам вдалось дійти певної згоди. Було вирішено, що до моменту, коли розпочне свою роботу мирна конференція, яка мала вирішити питання майбутнього німецького бойового флоту, всі військові кораблі мали бути відбуксовані до англійської військово-морської бази в Скапа-Флоу.

На Паризькій мирній конференції було створено окрему робочу групу, яка мала вирішити питання, пов'язані із майбутнім німецького ВМФ. З самого початку роботи між учасниками почали виникати розбіжності, котрі не вдавалось вирішити без втручання найвищих посадовців країн-учасниць. Питання щодо майбутнього кайзерівського флоту залишалось невирішеним, в той час як США та Велика Британія намагались домовитись про співвідношення військових флотів у світі. Стосовно проблеми бойового флоту Німеччини знайшлося несподіване рішення. 21 червня 1919 р. німецькі моряки відкрили кінгстони та затопили майже весь Флот відкритого моря. Питання щодо співвідношення флотів у повоєнний час залишалось відкритим. Було вирішено відкласти його до майбутньої конференції, яка мала остаточно вирішити проблему співвідношення військово-морських сил у світі.

Підсумовуючи, варто відзначити те, що Паризька мирна конференція не змогла вирішити військово-морські суперечності, що існували між країнами. Питання співвідношення бойових флотів на світовій арені та морської могутності кожної окремої країни залишилися гострими питаннями світової та внутрішньої політики. Також було завершено військово-морське суперництво між Великою Британією та Німеччиною, що було однією з причин початку Першої світової війни. Проте вже на початку 1919 р. з'явилися перші передвісники нового морського суперництва між США та Великою Британією. Таким чином, колишнім союзникам по Антанті потрібно було врегулювати всі суперечності, аби уникнути нової гонки військово-морських озброєнь.

Джерела та література

1. Daniels J. The Wilson Era: Years of War and After, 1917–1923 / J. Daniels. – Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1946. – 654 p.
2. Seymour Ch., The Intimate Papers of Colonel House. / Ch. Seymour. — Boston, New York, Houghton Mifflin Company, 1928. – Vol. 4. – 552 p.
3. Sweetser A. Naval Policy and the Peace Conference / A. Sweetser // Sea Power. – 1919. – Vol. 6. – P. 75–83.
4. Simpson M. Anglo-American Naval Relations 1917-1919 / M. Simpson. – Aldershot, Scolar Press for the Navy Records Society, 1991. – 648 p.
5. Tillman S. Anglo-American Relations at the Paris Peace Conference of 1919 / S. Tillman. – Princeton, Princeton University Press, 1961. – 442 p.
6. R. A. Chaput Disarmament in British Foreign Policy / R. A. Chaput. — London, Allen and Unwin, 1935. – 432 p.
7. Baker R. Woodrow Wilson and World Settlement / R. Baker. — New York, Doubleday, 1922. – Vol. 1. – 432 p.
8. Trask D. Captains and Cabinets: Anglo-American Naval Relations, 1917–1918 / D.Trask. – Columbia, University of Missouri Press, 1972. – 396 p.
9. Jones J.W. Naval battle of Paris / J.W. Jones // Naval War College Review. – 2009. – № 4 (60). – P. 77–89
10. U.S. Naval Advisory Staff, “Disposition of German and Austrian Vessels of War,” memorandum, 13 March 1919 // Link A.S. The Papers of Woodrow Wilson / A.S. Link. — Princeton, Princeton University Press, 1986. – Vol. 55. – 600 p.
11. Klachko M., Trask D. Admiral William Shepherd Benson: First Chief of Naval Operations / M. Klachko, D. Trask. – Annapolis, Naval Institute Press, 1987 — 268 p.
12. Robert Cecil: The Nobel Peace Prize 1937. Biography // Nobelprize.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1937/chelwood-bio.html
13. Link A.S. The Papers of Woodrow Wilson / A.S. Link. – Princeton, Princeton University Press, 1986. – Vol. 56–57
14. MacMillan M. Paris 1919: Six Months That Changed the World / M. MacMillan. — New York, Random House, 2001. – 570 p.
15. Roskill St. Naval Policy between the Wars: The Period of Anglo-American Antagonism / St. Roskill. – London, Collins, 1968. – 639 p.
16. Больных А.Г. Морские битвы Первой мировой: Схватка гигантов. / А.Г. Больных. – М.: АСТ, 2003. – 512 с.
17. 66 Cong. 2 Sess. House Naval Committee, Hearings, on Estimates Submitted by the Secretary of the Navy for 1920. – Washington, Government Printing Office, 1921. – 4864 p.
18. Baker R. S., Dodd W. E. The Public Papers of Woodrow Wilson / R. S. Baker, W. E. Dodd. — New York and London, Harper and Brothers, 1927. — Vol. 6. – 636 p.
19. Annual Reports of the Navy Department for the Fiscal Year 1919 — Washington, Government Printing Office, 1920. — 654 p.
20. New York Times. — Jan. 16, 1920

Черняев В. С. Военно-морские вопросы на Парижской мирной конференции.

В статье на основе анализа источников и научных работ отражены ключевые военно-морские вопросы, которые рассматривались на Парижской мирной конференции. Проанализированы точки зрения участников конференции касательно будущего немецкого военного флота. Подробно рассматривается проблема соотношения флотов та попытки её решения. Показано, что американские представители использовали свой военный флот как средство давления на Великобританию с тем, чтобы англичане поддержали новую международную организацию – Лигу Наций. Однако Великобритания не соглашалась на ограничение своего боевого флота без предварительного военно-морского соглашения с Соединенными Штатами. Версальской мирный договор юридически завершил Первую мировую войну, но военно-морские противоречия существовавшие между странами остались нерешенными.

Ключевые слова: военно-морской флот, Великобритания, США.

Chernyaev V. S. The Paris Peace Conference and naval questions.

The key naval questions what were discussed at the Paris Peace Conference displayed on the basis of analysis of the sources and research papers. Opinions of the participants about the future of the German navy were been analyzed. The problem of navy ratio and attempts to solve it were been studied in detail. It's shown that US delegates used their navy as a means of pressure on the Great Britain to ensure that they would support the new international organization - the League of Nations. However, Great Britain didn't agree to limit its fleet without prior naval agreement with the United States. The Treaty of Versailles finished the First World War, but naval contradictions that existed between countries remained unsolved.

Keywords: Navy, Great Britain, United States.